

Justitieutskottets betänkande 2023/24:JuU31

Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena och lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

I skrivelsen presenteras regeringens inriktning för det brottsförebyggande arbetet inom olika områden för att möta de omfattande utmaningar med kriminalitet och otrygghet som finns i vårt land. Skrivelsen har en bred socialpreventiv ansats med ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk, att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet samt att få individer som begår brott att lämna kriminaliteten bakom sig.

Skrivelsen är indelad i fem delar. Inledningsvis beskrivs behovet av ett utvecklat brottsförebyggande arbete, skrivelsens syfte och avgränsningar. Därefter redogörs för åtgärdsområden som är viktiga för ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. I tre delar beskrivs sedan angelägna åtgärdsområden inom det breda brottsförebyggande arbetet samt i arbetet med riskgrupper och individer som redan är involverade i kriminalitet.

I betänkandet finns fem reservationer (MP) och två särskilda yttranden (S, V).

Behandlade förslag

Skrivelse 2023/24:68 Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet.

Fem yrkanden i en följdmotion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden.....	6
Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet.....	6
Reservationer	14
1. En analys av vissa förslag, punkt 1 (MP)	14
2. En stärkt välfärd och tillit till samhällets institutioner, punkt 2 (MP)...	14
3. Fokus på förebyggande arbete, punkt 3 (MP).....	15
4. Satsningar på integration, punkt 4 (MP).....	15
5. Resurser till den offentliga sektorn m.m., punkt 5 (MP)	16
Särskilda yttranden	18
1. Skrivelsen, punkt 6 (S)	18
2. Skrivelsen, punkt 6 (V).....	18
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	20
Skrivelsen.....	20
Följdmotionen	20

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. En analys av vissa förslag

Riksdagen avslår motion

2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 1.

Reservation 1 (MP)

2. En stärkt välfärd och tillit till samhällets institutioner

Riksdagen avslår motion

2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 2.

Reservation 2 (MP)

3. Fokus på förebyggande arbete

Riksdagen avslår motion

2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 3 (MP)

4. Satsningar på integration

Riksdagen avslår motion

2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 4.

Reservation 4 (MP)

5. Resurser till den offentliga sektorn m.m.

Riksdagen avslår motion

2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 5.

Reservation 5 (MP)

6. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2023/24:68 till handlingarna.

Stockholm den 30 maj 2024

På justitieutskottets vägnar

Richard Jomshof

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Richard Jomshof (SD), Ardalan Shekarabi (S), Annika Strandhäll (S), Adam Marttinen (SD), Petter Löberg (S), Mikael Damsgaard (M), Katja Nyberg (SD), Mattias Vepsä (S), Charlotte Nordström (M), Gudrun Nordborg (V), Torsten Elofsson (KD), Ulrika Liljeberg (C), Pontus Andersson Garpvall (SD), Rasmus Ling (MP), Martin Melin (L), Sanna Backeskog (S) och Fredrik Kärholm (M).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens skrivelse 2023/24:68 Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet.

En motion har väckts med anledning av skrivelsen. Förslagen i motionen finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. en stärkt välfärd och tillit till samhällets institutioner, förebyggande arbete och integration. Riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna.

Jämför reservation 1 (MP), 2 (MP), 3 (MP), 4 (MP) och 5 (MP) samt särskilt yttrande 1 (S) och 2 (V).

Skrivelsen

I Sverige ska alla kunna leva ett tryggt liv utan rädsla för att bli utsatt för brott, oavsett vem man är och var i landet man bor. Brottsligheten måste bekämpas och förebyggas med hela samhällets samlade förmåga. För att motverka brottsligheten behöver straffrättsliga åtgärder och satsningar på rättsväsendets förmåga att upptäcka, utreda och lagföra brott kombineras med och i högre utsträckning inriktas mot ett proaktivt arbete för att förebygga att brott alls begås.

I skrivelsen presenteras regeringens inriktning för det brottsförebyggande arbetet inom olika områden för att möta de omfattande utmaningar med kriminalitet och otrygghet som finns i vårt land. Skrivelsens inriktning och prioriteringar ligger i linje med Tidöavtalet, som är en överenskommelse mellan regeringspartierna och Sverigedemokraterna och en del i en större omläggning av kriminalpolitiken. Skrivelsen har en bred socialpreventiv ansats med ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk, att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet samt att få individer som begår brott att lämna kriminaliteten bakom sig. Det socialpreventiva arbetet är emellertid omfattande och skrivelsens innehåll ska inte ses som uttömmande. Skrivelsen lägger grunden för ett mer effektivt och hållbart brottsförebyggande arbete som kan göra skillnad och bidra till ett Sverige där alla ska ha förutsättningar att vara trygga, leva ett liv utan kriminalitet och bidra till samhället.

Skrivelsen är indelad i fem delar. Inledningsvis beskrivs behovet av ett utvecklat brottsförebyggande arbete, skrivelsens syfte och avgränsningar (avsnitt 1). Därefter redogörs för åtgärdsområden som är viktiga för ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete (avsnitt 2). I tre delar beskrivs sedan angelägna åtgärdsområden inom det breda brottsförebyggande arbetet samt i arbetet med riskgrupper och individer som redan är involverade i kriminalitet (avsnitt 3–5). Dispositionen i skrivelsens tre avslutande delar

följer således det förebyggande arbetets s.k. preventionsnivåer, eller – annorlunda uttryckt – tre olika barriärer mot brott. I slutet av avsnitt 2–5 anges inriktningen för regeringens fortsatta arbete samt vad regeringen ska verka för inom respektive åtgärdsområde. Åtgärder som regeringen kan vidta avser främst att skapa förutsättningar för myndigheter, kommuner och andra aktörer i samhället att kunna bedriva ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Som exempel nämns bl.a. att regeringen kan besluta om uppdrag till myndigheter och om propositioner om ny eller ändrad lagstiftning.

Regeringen avser att löpande följa upp åtgärder som regeringen vidtar inom respektive åtgärdsområde och återkomma till riksdagen med en samlad redovisning av vilka åtgärder som har vidtagits och beslut som har fattats i enlighet med skrivelsens åtgärdsområden.

I det följande redovisas kortfattat vad som anges i skrivelsen om ett urval av åtgärdsområden. Urvalet har gjorts med hänsyn till de motionsyrkanden som utskottet behandlar i detta betänkande. I övrigt hänvisas till regeringens skrivelse.

Ett effektivt och kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete

När det gäller regeringens inriktning för det fortsatta arbetet ska den bl.a. verka för att samhällets samlade brottsförebyggande arbete bedrivs på ett strukturerat, effektivt och långsiktigt hållbart sätt och att det brottsförebyggande arbetet på alla nivåer i så stor utsträckning som möjligt ska utgå från evidens och att kunskap om fungerande metoder fortsätter att utvecklas.

En första barriär mot brottsligheten – ett brett förebyggande arbete

Insatser för en stark arbetslinje

Arbete och företagsamhet är enligt regeringen grunden för vår gemensamma välfärd. En egen inkomst ger möjligheter att forma sitt eget liv och sina barns framtid. Arbetet och kollegorna är för många människor också ett viktigt sammanhang i livet och bidrar till en ökad delaktighet i samhället. Det är centralt att det alltid ska löna sig bättre att arbeta än att leva på bidrag och att individen aktivt vidtar åtgärder för att ta sig ur sin arbetslöshet. De individer som är arbetsföra men som saknar arbete ska ha tydliga incitament att komma i arbete.

I skrivelsen redogör regeringen för flera åtgärder som har vidtagits inom detta område, bl.a. att den har beslutat om ändrade uppdrag till två pågående utredningar om att öka drivkrafter och möjligheter i försörjningsstödet och bryta långvarigt biståndsmottagande (dir. 2023:70) och om aktivitetsplikt (S 2022:E). Av Tidöavtalet framgår vidare att arbetsgivare som anställer långtidsarbetslösa bör mötas av lägre anställningskostnader. Sammantaget kan åtgärder på detta område bidra till att fler individer kommer i arbete, vilket kan förhindra utanförskap och minska risken för kriminalitet.

Åtgärder på migrationsområdet

Sverige ska vara ett land som är öppet mot omvärlden, men på ett långsiktigt hållbart sätt. Enligt regeringen har de senaste årens omfattande invandring i kombination med bristande integration bidragit till att Sverige i dag står inför stora utmaningar med utanförskap och kriminalitet. Utmaningarna på migrations- och integrationsområdet har också påverkat förtroendet för migrationspolitiken och innebär en ökad belastning på välfärdssystemet och rättssystemet. För att bryta och vända den negativa utvecklingen genomför regeringen omfattande reformer för att åstadkomma en ansvarsfull, stram och långsiktigt hållbar migrationspolitik och en förbättrad integration. Flera av reformerna kan också på olika sätt anses bidra till det brottsförebyggande arbetet.

I skrivelsen redogör regeringen för flera åtgärder som har vidtagits inom dessa områden, t.ex. att en utredare har fått i uppdrag att se över utlänningslagstiftningen i syfte att bl.a. öka möjligheterna att neka och återkalla uppehållstillstånd på grund av brister i levnadssätt (dir. 2023:158). I Regeringskansliet pågår även ett arbete med att, i enlighet med Tidöavtalet, tillsätta en utredning som ska se över regelverket om utvisning på grund av brott, i syfte att möjliggöra fler utvisningar av utlänningar som begår brott. Regeringen har också beslutat om tilläggsdirektiv till Utredningen om stärkt återvändandeverksamhet (Ju 2022:12), som innebär att utredaren ska överväga och föreslå flera åtgärder för att stärka återvändandeverksamheten (dir. 2023:126). Vidare har en särskild utredare fått i uppdrag att göra en översyn av samhällsorienteringen för nyanlända (dir. 2023:169). Sammantaget kan åtgärder inom dessa områden bidra till att stärka integrationen, motverka ett skuggsamhälle och öka tryggheten.

Ökad delaktighet och trygghet i utsatta områden

Brottligheten drabbar hela vårt samhälle, men särskilt drabbade är de områden som bl.a. Polismyndigheten i olika grad beskriver som utsatta. Regeringen anger att polisen behöver öka och individerna bakom kriminaliteten lagföras med kännbara påföljder. För att på ett varaktigt sätt minska brottligheten och öka tryggheten behövs också insatser för ett starkare och mer sammanhållet lokalsamhälle som kan bidra till ökad delaktighet och tillit. Det är också viktigt med en meningsfull fritid för barn och unga och en trygg vuxennärvaro i miljöer där barn och unga vistas. Utöver socialpreventiva insatser kan även åtgärder inom ramen för exempelvis stadsplanering fylla en viktig roll i att skapa miljöer som främjar en aktiv och meningsfull fritid. Dessa och andra åtgärder inom exempelvis arbetsmarknad, förskola, skola, BVC och socialtjänst m.m. utgör även exempel på ett bredare förebyggande arbete som är av stor betydelse för att motverka utanförskap.

I skrivelsen redogör regeringen för att den vidtar en rad åtgärder på området; den har bl.a. beslutat om en satsning på ett fritidskort för barn och unga för en aktiv och meningsfull fritid i gemenskap med andra (S2023/01303) och på idrottsverksamhet främst för barn och unga i utsatta

områden (S2023/00561). Regeringen har även förstärkt statsbidraget till barn- och ungdomsorganisationer 2023–2025 och träffat en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Regioner om en treårig satsning på öppen förskola för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden (A2023/00122).

Åtgärder för en stärkt folkhälsa och en god och tillgänglig hälso- och sjukvård

Regeringen anför att det folkhälsopolitiska arbetet kan bidra till det brottsförebyggande arbetet, inte minst genom att skapa förutsättningar för en god och jämlik psykisk och fysisk hälsa i hela befolkningen. Genom insatser som bidrar till en god och jämlik hälsa skapas förutsättningar för välmående, fullgjord skolgång samt försörjning och delaktighet i samhället. Detta kan i sin tur minska risken för såväl barn och unga som vuxna att hamna i eller återfalla i kriminalitet och samtidigt minska andra problem som psykisk ohälsa, skadligt bruk eller beroende och arbetslöshet.

Enligt regeringens mening behöver aktörer inom folkhälsoområdet och hälso- och sjukvården och tandvården vara delaktiga och bidra med insatser i det brottsförebyggande arbetet. Sådana insatser förutsätter både ett förebyggande och främjande arbete och tidig upptäckt inte minst hos de aktörer som möter barn och deras vårdnadshavare under barnets tidiga år.

I skrivelsen redogör regeringen för flera åtgärder som har vidtagits inom detta område, bl.a. att Socialstyrelsen har fått i uppdrag att stödja och stimulera barnhälsovårdens förebyggande arbete med hembesöksprogram (S2023/01608). Regeringen har vidare beslutat att avsätta 3 miljarder kronor årligen för att öka tillgängligheten till hälso- och sjukvård, vilket bl.a. inbegriper en förstärkt satsning på att öka tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatri (S2022/04844).

Förebyggande arbete i skolan

I skrivelsen anges att skolan och förskolan på flera sätt kan bidra i arbetet med att förebygga brott. Åtgärder för ökad kvalitet och en mer likvärdig utbildning, värdegrundarbete, arbete för att skapa trygghet och studiero samt tidiga insatser för att alla elever ska nå utbildningens mål är viktiga utgångspunkter för skolans brottsförebyggande arbete. Skolan och förskolan kan bl.a. bidra med mer riktade insatser i det brottsförebyggande arbetet. För att förebygga brott i skolan behöver utöver socialpreventiva insatser även situationella åtgärder vidtas.

I skrivelsen redogör regeringen för flera åtgärder som har vidtagits inom detta område, bl.a. att regeringen har låtit utreda hur ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas för skolväsendet (dir. 2023:22). Vidare har regeringen beslutat om en satsning på fler speciallärare och skolsociala team samt åtgärder för att underlätta för fler akutsolor med utbildad personal, där elever vid behov kan placeras tillfälligt enligt skollagens bestämmelser om disciplinära åtgärder för att säkerställa tryggheten och studieron i skolan (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16).

Regeringens inriktning för det fortsatta arbetet

När det gäller inriktningen för det fortsatta arbetet ska regeringen bl.a. verka för

- att motverka passivitet och utanförskap genom tydliga incitament för arbete och företagsamhet
- fler utvisningar av utlänningar som begår brott samt för att personer som saknar laglig rätt att vistas i Sverige ska lämna landet
- att tryggheten ökar och motståndskraften mot kriminalitet stärks i utsatta områden
- att aktörer inom folkhälsoområdet respektive hälso- och sjukvården i högre utsträckning ska delta i det brottsförebyggande arbetet
- att skolan ska ha en tydlig och självklar roll i det brottsförebyggande arbetet
- att skapa goda förutsättningar för civilsamhället inklusive idrottsrörelsen att genom sina verksamheter och gemenskaper vara en del i ett brett förebyggande arbete.

En andra barriär mot brottsligheten – en negativ utveckling måste brytas tidigt

Breda främjande och förebyggande åtgärder utgör basen i det samlade arbetet mot kriminalitet och otrygghet. Därutöver krävs riktade insatser för individer och grupper som av olika skäl behöver ett mer omfattande stöd och som löper ökad risk att dras in i kriminalitet.

Tidiga insatser, låga trösklar och ökad tillgänglighet

För att minska risken för en allvarlig problematik eller kriminalitet senare i livet är det enligt regeringen angeläget att samhället fångar upp familjer som behöver stöd redan innan problemen uppstår och att barn och unga som ändå uppvisar ett normbrytande beteende och deras vårdnadshavare får stöd och hjälp så tidigt som möjligt. Eftersom ett sådant stöd i regel omfattar insatser från ett flertal aktörer är det också viktigt att insatserna samordnas på ett effektivt sätt, exempelvis i familjecentraler. Enligt regeringen behöver fler sådana öppna stödformer inrättas och byggas ut, bl.a. för att stärka tilliten och skapa en trygg kontakt med myndigheter. Regeringen har beslutat att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ge stöd till kommuner och regioner i arbetet med att inrätta och organisera familjecentraler samt skapa goda förutsättningar för den samverkan som bedrivs vid familjecentraler (S2023/03257).

I skrivelsen redogör regeringen för flera åtgärder som har vidtagits för att främja en utveckling mot tidigare förebyggande insatser, bättre samverkan och ökad tillgänglighet. Exempelvis bereder regeringen betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) som bl.a. innehåller förslag om att socialtjänsten ska lägga större vikt vid förebyggande arbete och tidiga insatser. Det är angeläget att socialtjänstens verksamhet ställs om från att vara reaktiv till att bli proaktiv. Det är vidare viktigt att nå alla barn och familjer

som är i behov av stöd, även de som saknar tillit och förtroende för socialtjänsten. Regeringen har därför bl.a. beslutat om en ändring i Socialstyrelsens uppdrag att motverka ryktesspridning och desinformation om socialtjänsten så att myndigheten även ska arbeta för en ökad kunskaps-spridning om socialtjänstens arbete (S2022/03244). I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1 utg.omr. 13) har regeringen aviserat en treårig satsning på förebyggande insatser mot gängkriminalitet. Satsningen görs för att förstärka det brottsförebyggande arbetet inom exempelvis socialtjänsten.

Föräldraansvar och stöd till vårdnadshavare

I skrivelsen anges att det genom tidiga och förebyggande insatser och stöd i föräldraskapet finns stora möjligheter att främja barns hälsa och utveckling samt motverka riskbeteenden som kan medföra att barn och unga dras in i kriminalitet. Det är också viktigt att vårdnadshavare vars barn begår eller riskerar att begå brott är aktiva och delaktiga för att bryta en sådan utveckling. När vårdnadshavare brister i sitt ansvar för detta behöver det få konsekvenser.

I skrivelsen redogör regeringen för flera åtgärder som har vidtagits för att både stärka föräldraansvaret och förbättra stödet till föräldrar. Regeringen har bl.a. beslutat om ett tilläggsuppdrag till en pågående utredning (S 2022:D) som nu ska föreslå ordningar som ger socialnämnden möjlighet att besluta om dels öppna insatser till vårdnadshavare utan deras samtycke, dels ekonomiska konsekvenser, såsom indragna bidrag eller utfärdande av vite, eller sociala konsekvenser vid bristande efterlevnad av sådana beslut (S2023/02315). Regeringen har vidare beslutat om medel till kommuner och regioner som ska bidra till en ökad och jämlik tillgång till föräldraskapsstöd i hela landet samt bidra till att förebygga kriminalitet bland barn och unga (S2023/02124).

Regeringens inriktning för det fortsatta arbetet

När det gäller inriktningen för det fortsatta arbetet ska regeringen bl.a. verka för att

- barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa ska få ett tidigt, effektivt och samordnat stöd
- skärpa föräldraansvaret, att stödet till vårdnadshavare förbättras och att vårdnadshavare vid behov ska ta del av samhällets stödinsatser.

En tredje barriär mot brottsligheten – kriminella banor ska stoppas

I skrivelsen redogör regeringen för åtgärdsområden som är viktiga för att bryta en kriminell bana och förebygga återfall i brott. När det gäller inriktningen för det fortsatta arbetet ska regeringen bl.a. verka för att insatser för barn och unga som är involverade i kriminalitet ska bli tydligare, mer effektiva och samordnade.

Motionen

I kommittémotion 2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 1 anförs att strategin ska kompletteras med en kritisk analys av förslagen i Tidöavtalet när det gäller ökad trygghet och att motverka brottslighet, på både kort och lång sikt.

I yrkande 2 framhålls att regeringen i det fortsatta arbetet bör beakta vikten av en fungerande välfärd och tillit till samhällets institutioner.

I yrkande 3 anger motionärerna att det breda förebyggande arbetet och retorikens betydelse bör lyftas fram i det fortsatta arbetet.

I yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att regeringen i det fortsatta arbetet bör beakta vikten av satsningar på integration och en migrationspolitik som främjar i stället för att försvåra integration.

I yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om tillräckliga resurser. Motionärerna pekar på att en fungerande och tillräckligt utbyggd välfärd är basen i ett förebyggande arbete och att tillräckliga resurser därmed krävs till bl.a. den offentliga sektorn.

Utskottets ställningstagande

Som redogörs för i skrivelsen har Sverige allvarliga problem med kriminalitet och otrygghet. För att motverka brottsligheten anser utskottet, i likhet med regeringen, att straffrättsliga åtgärder och satsningar på rättsväsendet behöver kombineras med och i större utsträckning inriktas mot ett proaktivt arbete. Ett effektivt, kunskapsbaserat och brett brottsförebyggande arbete, inte minst socialpreventiva insatser, är centralt för att trycka tillbaka brottsligheten. Utskottet ser därför positivt på att regeringen nu lägger fram en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet. Detta skapar enligt utskottet förutsättningar för ett effektivt och hållbart brottsförebyggande arbete.

Som framgår ovan avser regeringen att löpande följa upp de åtgärder som den vidtar inom respektive åtgärdsområde. Utskottet välkomnar detta. Enligt utskottet finns det dock inte anledning för riksdagen att ta något initiativ till en sådan analys som efterfrågas i motion 2023/24:2849 (MP) yrkande 1. Motionsyrkandet avstyrks därför.

I motion 2023/24:2849 (MP) yrkande 2 anges att regeringen i det fortsatta arbetet bör beakta vikten av en fungerande välfärd och tillit till samhällets institutioner. Utskottet instämmer i att dessa frågor är viktiga för det brottsförebyggande arbetet. Enligt utskottet saknas det dock anledning för riksdagen att göra något sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar. Motionsyrkandet avstyrks därför.

I skrivelsen pekar regeringen på att breda främjande och förebyggande åtgärder utgör basen i det samlade arbetet mot kriminalitet och otrygghet. Betydelsen av breda och tidiga förebyggande åtgärder lyfts fram på flera håll i skrivelsen. Det handlar bl.a. om åtgärdsområden som har ett brett förebyggande syfte och om åtgärder som vidtas för att främja en utveckling

mot tidigare förebyggande insatser. Som framgår ovan bereds t.ex. betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) som innehåller förslag om att socialtjänsten ska lägga större vikt vid förebyggande arbete och tidiga insatser. Regeringen anger vidare att den bl.a. ska verka för att stödet till vårdnadshavare förbättras och att barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa ska få ett tidigt, effektivt och samordnat stöd. Mot denna bakgrund finns det enligt utskottets uppfattning inte skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av det som anförs i motion 2023/24:2849 (MP) yrkande 3 om det breda förebyggande arbetet och retorikens betydelse. Motionsyrkandet avstyrks.

I skrivelsen redogör regeringen vidare för att det vidtas åtgärder som kan bidra till att stärka integrationen. Utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa detta arbete och avstyrker därför motion 2023/24:2849 (MP) yrkande 4 om integration.

Enligt utskottet har det inte heller framkommit något som ger anledning för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande som föreslås i motion 2023/24:2849 (MP) yrkande 5 om tillräckliga resurser. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandet.

Avslutningsvis föreslår utskottet att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Reservationer

1. En analys av vissa förslag, punkt 1 (MP)

av Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag anser att strategin bör kompletteras med en kritisk analys av förslagen i Tidöavtalet när det gäller ökad trygghet och att motverka brottslighet. Förslagen behöver granskas noggrant med fokus på i vilken grad de kan riskera att slå mot ökad trygghet och till och med öka risken för brottslighet i stället för att minska den. En sådan analys behöver göras ur både ett kort och ett långt perspektiv.

2. En stärkt välfärd och tillit till samhällets institutioner, punkt 2 (MP)

av Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 2.

Ställningstagande

I skrivelsen benämns den första s.k. barriären ”ett brett förebyggande arbete”. Jag anser dock att det absolut grundläggande, en fungerande välfärd och tillit till samhällets institutioner, i hög grad lyser med sin frånvaro. Det finns därmed inte heller någon analys av dagsläget, vad som behövs och vad regeringen tänker göra åt det. I skrivelsen lyfts enligt min mening inte den grundläggande problematiken. Det hjälper inte att ha tänkt rätt om det t.ex.

inte finns tillräckligt många lärare i skolan eller om klasserna är för stora. Regeringen behöver lyssna på yrkeskårer och forskare om vad som behövs och ta finansieringsfrågan på allvar. Det är inte nödvändigtvis fler utredningar som behövs. I det fortsatta arbetet är det därför av stor betydelse att regeringen beaktar vikten av en fungerande välfärd och tillit till samhällets institutioner. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

3. Fokus på förebyggande arbete, punkt 3 (MP)

av Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

Även om regeringen delvis skriver om ett brett förebyggande arbete glider den ofta över till att i stället använda begreppet brottsförebyggande. Detta återkommer även ofta i regeringens retorik. Självklart är brottsförebyggande insatser viktiga. Men det finns en skillnad i fokus. Socialtjänsten har t.ex. ett vidare syfte – barn ska ha bra uppväxtvillkor och få stöd att frigöra och utveckla sina resurser, men där förebyggande insatser allt som oftast naturligtvis även kan fungera brottsförebyggande. Det är oroväckande att fokus har förskjutits mot repression bort från förebyggande insatser. Ett tidigt och tillgängligt stöd för familjer är nödvändigt för att fånga upp barn och familjer i behov av hjälp. Det politiska tonläget riskerar att skada barns tillit till samhället, påverka barnsynen i Sverige och minska chanserna för de barn som befinner sig i gängkriminella miljöer att återanpassas i samhället. Enligt min mening bör regeringen i det fortsatta arbetet därför lyfta fram det breda förebyggandet arbetet och retorikens betydelse.

4. Satsningar på integration, punkt 4 (MP)

av Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 4.

Ställningstagande

Jag vänder mig starkt mot regeringens sätt att beskriva människor som kommit till Sverige som ett problem. I skrivelsen används begrepp som både speglar och skapar en problematisk människosyn. Invandringen beskrivs i bestämd form som något helt annat än vad det egentligen handlar om för många. Grunden till varför människor flyr, rätten till asyl om man riskerar tortyr eller dödsstraff och det gemensamma åtagande som Sverige tillsammans med andra länder ställt sig bakom nämns inte. I skrivelsen används i stället begreppet invandring instrumentellt och hur människor i högre utsträckning ska skickas tillbaka eller förmås att återvända. Enligt min mening blir det protektionistiska perspektivet tydligt. Att insatser behövs för en bättre integration i Sverige är viktigt både för individer och för samhället. Jag efterlyser i stället en aktiv politik för stärkt integration. Jag anser därför att riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs i reservationen om vikten av verkliga satsningar på integration och en migrationspolitik som främjar i stället för att försvåra integration.

5. Resurser till den offentliga sektorn m.m., punkt 5 (MP)

av Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP) yrkande 5.

Ställningstagande

En fungerande och tillräckligt utbyggd välfärd är basen i ett förebyggande förhållningssätt. Det har kopplingar till individers framtida möjligheter, hälsa, risk för missbruk och brottslighet. Mot den bakgrunden är det djupt bekymmersamt att så många delar av den offentliga sektorn för närvarande är hårt pressade. Regeringen har t.ex. endast gett marginellt med extra riktade stöd till kommuner och regioner, samtidigt som kraven på vad socialtjänsten ska göra har ökat. Skolans huvuduppgift är utbildning av hög kvalitet, och när skolan lyckas med den uppgiften är den en stark skyddsfaktor för individer, grupper och samhälle. Men för det krävs tillräckligt med resurser och att skolan ska kunna vara trygg med att beslutsfattare förstår behovet av tillräckligt med resurser kontinuerligt. Om man tar det förebyggande

perspektivet på allvar behöver regeringen tänka om och se till att det finns resurser för det arbete som är helt nödvändigt för att basen ska fungera. Det riskerar i annat fall att slå tillbaka. Det gör även ett minskat stöd till kultur, folkbildning och det civila samhället. Regeringen behöver tänka om för att förebygga att människor hamnar i utsatta livssituationer och för att förebygga brott i realiteten. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det jag nu har anfört.

Särskilda yttranden

1. Skrivelsen, punkt 6 (S)

Ardalan Shekarabi (S), Annika Strandhäll (S), Petter Löberg (S), Mattias Vepsä (S) och Sanna Backeskog (S) anför:

Vi ser positivt på att regeringen nu lägger fram en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet. I strategin pekar regeringen på behovet av evidensbaserade metoder och forskning. Detta förutsätter dock att Brottsförebyggande rådet får tillräckliga resurser. Vi noterar dock att regeringen i stället föreslår att anslaget till myndigheten sänks. Även om vi, som framgår ovan, ställer oss positiva till regeringens skrivelse vill vi särskilt framhålla vikten av att det avsätts tillräckliga resurser till Brottsförebyggande rådet. Socialdemokraterna har kommit med förslag kring detta i ett annat sammanhang, se motion 2023/24:2894.

2. Skrivelsen, punkt 6 (V)

Guðrun Nordborg (V) anför:

Jag anser i likhet med regeringen att det brottsförebyggande arbetet behöver stärkas för att vi ska komma till rätta med kriminalitet och otrygghet i samhället. Jag ser därför positivt på att regeringen har presenterat en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet. Jag kan dock konstatera att min och regeringens syn skiljer sig åt på flera avgörande områden när det gäller vilka åtgärder som bör vidtas på det brottsförebyggande området.

Regeringen har de senaste åren prioriterat repressiva åtgärder som straffskärpningar och ökat användande av hemliga tvångsmedel. Enligt min mening ska förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Jag anser att regeringens förslag dessvärre ofta brister i dessa delar. Det är enligt min mening inte en framgångsrik metod att höja straffen för olika brott i en serie snabba lagstiftningsärenden, och jag vänder mig bestämt emot en utveckling där människor ska sitta inlåsta på lång eller obestämd tid utan möjlighet till rehabilitering och återanpassning till samhället. Jag kommer därför att arbeta för att de rehabiliterande inslagen i kriminalvården fortsatt ska utvecklas i rätt riktning. Överbeläggningen på anstalter och häkten medför vidare att möjligheterna till brottsförebyggande insatser riskerar att helt utebli. Överbeläggningen innebär allvarliga försämringar för de intagna eftersom den bl.a. påverkar möjligheterna till behandling, utbildning och kontakten med andra myndigheter, vilket försvårar för intagna att lämna ett liv i kriminalitet.

För att verkligen minska den grova kriminaliteten och stärka människors trygghet i politiskt eftersatta områden krävs en gemensam politisk vilja att minska klassklyftorna i samhället. Vidare måste tillräckliga resurser satsas på att förhindra rekryteringen av barn och unga till gängkriminalitet. Det brottsförebyggande arbetet börjar med en väl utbyggd välfärd för alla, inte minst i politiskt eftersatta områden. Om skolan – inklusive förskolan – fritidsaktiviteter och samhället i övrigt fungerar väl och solidariskt så minskar möjligheterna att rekrytera barn och ungdomar in i kriminalitet. Barn och ungdomar måste t.ex. få möjligheter till kommunalt stödda fritidsaktiviteter, och socialtjänsten behöver förstärkas för att arbeta både brottsförebyggande och med barnskydd.

Även om jag, som framgår ovan, ställer mig positiv till regeringens skrivelse är jag oroad för att åtgärderna inte kommer att erbjuda lösningar på problemen utan i stället riskerar att leda till bl.a. mer otrygghet och ökad segregation.

Jag kommer sammantaget att följa regeringens fortsatta arbete med frågorna noga och återkomma i samband med att regeringen lägger fram konkreta lagstiftningsförslag till riksdagen.

I övrigt framgår min syn på hur det brottsförebyggande arbetet bäst bör bedrivas av Vänsterpartiets motioner på området, bl.a. i motionerna 2022/23:1217 och 2023/24:436.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2023/24:68 Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet.

Följdmotionen

2023/24:2849 av Rasmus Ling m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komplettera strategin med en kritisk analys av förslagen i Tidöavtalet när det gäller ökad trygghet och att motverka brottslighet, på både kort och lång sikt, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i det fortsatta arbetet bör beakta vikten av en fungerande välfärd och tillit till samhällets institutioner och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i det fortsatta arbetet bör lyfta fram det breda förebyggande arbetet och retorikens betydelse och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i det fortsatta arbetet bör beakta vikten av satsningar på integration och en migrationspolitik som främjar i stället för att försvåra integration och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillräckliga resurser och tillkännager detta för regeringen.